

Brambani – et eventyr i Sandvika.

Restaurant Brambani inntar nå plassen etter Rådhuskaféen i Sandvika. Kaféens gamle venner ønsker den nye restauranten alt godt, i tillit til at den kan fylle de samme behov som forgjengeren og gjerne mer. Hvorfor Brambani-gården, Brambanis vei og Restaurant Brambani? Italiensk?

Interesserte anbefales å lese originalstoffet i [Kjell E. Kittelsens](#) bok *Brent kalk*, Asker og Bærum Historielag 2005, [Harald Kolstads](#) artikkel *Caspar Donato Brambani* i Asker og Bærum Historielags skrift nr 40 – 2000 og [Alf Richard Bjerckes](#) artikkel *En spesiell innvandring til Norge fra Italia for 100 år siden* i Slegt og Data nr 4, 2006. Det jeg skriver her, er et forsøk på å trekke det hele sammen i et aktuelt Sandvika-perspektiv.

Norsk slekt med italienske røtter. Navnet er knyttet opp til noen av hovedstadens største, viktigste og varigste industrieventyr. Sandvika, et veikryss på kartet ble til et industristed i Caspar Brambanis regi. Mye i kongeriket bygger på innsats og impulser fra driftige utlendinger og innvandrere. Så også her.

Caspar (Donato Gaspare jr.) Brambani var født i Christiania 24.februar 1834, og han døde i Sandvika den 17.desember 1906. Han ble gift med Elisabeth Malling, datter av Peter Tidemand Malling, kjent boktrykker i Drammen. De hadde fire sønner Peter (1860 – trolig død som barn), Johannes (1862-1935), Peter (1863-1927) og Theodor (1864-1874), og en datter Dagny (1869-1961) som ble gift med forretningsmannen Chr. Lütken i Oslo.

De kjøpte sommerhus i Sandvika 1870 eller 71 og bodde her hver sommer (med to unntak) med hele sitt hushold fra mai til oktober. I 1900 forlot de Kristiania for godt og flyttet de til helårs bolig Villa Bergli i Sandvika (Anthon Walles vei 34 – Gnr.7 Bnr.26). Der døde Caspar Brambani i 1906. I disse 35 årene var Sandvika et produkt av hans eventyrlige initiativ.

Men først noen ord om innvandrere fra et Europa i oppbrudd da franskmennene gjorde revolusjon og Napoleon herjet. Noen var italienske. Min egen slekt kom til Farsund i 1795 fra Glarus, en fjellbygd i Sveits. Flere andre kjente Oslo-navn kommer fra samme dal. Jeg leser om en kjøpmann Carlo Travello fra Dongo nær Milano som slår seg ned i Christiania rundt 1775. Christiania-kjøpmannen Stephanus Rumi giftet seg med skotske(?) Maria Harris fra Horten i domkirken i Christiania i 1799. Dette skriver Alf Richard Bjercke om. Hans mor het Birgit Brambani.

Donato Gaspare Brambani d.e. fra Gerasimo nær Comosjøen i Nord-Italia f. 5.april 1800, kom til Norge i 1826. Han var sønn av den velstående vinbonden og proprietæren Gaspare Brambani. Hans kone, Maria Borelli kom også fra Gerasimo. Donato var blitt lokket hit av sin morbror Donato Borelli som drev jernvarebutikk i Christiania. Han gikk først i lære hos en farbror i Bonn, deretter drev han handel i Amsterdam og så endte han opp i Christiania. Europa var i oppbrudd. Driftige folk var underveis. Dette var ikke tiggere. De var solide.

Han ble ikke lenge hos sin morbror. Christiania var i en rivende utvikling og alle som kunne yte noe, fikk anledning til å utfolde seg. Dette var i denne byens aller sterkeste vekstperiode. Straks han hadde akklimatisert seg, var han i jobb som handelsbetjent hos en annen italiener - Stefanus Gaspare Rumi – i hans isenkramforretning i Kirkegaten. Det var dette han kunne. Handel. Isenkram og byggevarer. I 1832 – 6 år etter ankomst til Norge ble han høytidelig registrert handelsborger i Christiania med bolig i Dronningens gate. Sin egen forretning i Øvre Slottsgate drev han med gode resultater.

Han giftet seg i 1833 med Johanna Caroline Rumi f.1812, datter av sin tidligere sjef. De fikk to sønner: vår Caspar (Donato Gaspare jr. f.1834) og Carl (Carlo Antonio f.1835) Men han døde altfor ung, bare 42 år gammel som en velstående mann etter 16 år i Norge. Guttene var 8 og 7 år gamle. Johanna drev forretningen videre i mannens navn. Hun giftet seg i 1846 med sin dyktige butikkbetjent Oluf Onsum fra Molde.

Onsum kom på den måten til å rå over betydelige midler. Han var også en driftig mann og tiden var moden for nye, moderne tiltak. Onsum går inn i historien som en av hovedstadens største industrigründere. Mest kjent er han for sitt initiativ til etablering av Kværner Brug i 1853 og senere også av

Christiania Spigerverk, og for driftig ledelse av disse virksomhetene i mange år. Vi noterer at det begynte med Brambani-kapital.

Onsum var uheldig til slutt. Det er en egen historie. Han var initiativrik, kjent for autoritær, faderlig, ofte klok og fremtidsrettet bedriftsledelse og mange gode personaltiltak. Han var også en god stefar og veileder for Brambani-guttene og fikk dem i gang, hver med sitt kjøpmannskap. Carl utviklet en vellykket bakerimaskinforretning. Han eide dessuten Brambani-gården på nedre del av Carl Johan.

Vi skal følge Caspar (Donato Gaspare jr.) videre. Harald Kolstad skriver han var en sykkelig, men snill og medgjørlig gutt. Etter farens ønske reiste han og broren til Tyskland og England. Handel med internasjonale varer forutsetter språk, også utover italiensk og norsk. Caspar overtok stefarens forretning i Prinsens gt.6 der han solgte stentøy, glass og galanterivarer.

Men i denne familien var det isenkram og byggevarer de egentlig kunne, og i Christiania var det byggeboom.

Vi befinner oss i hovedstadens gjennom tidene mest heseblesende utviklingsperiode. Ordet høykonjunktur strekker ikke til. Fra 1865 til 1900 vokste byens befolkning fra 57.382 innbyggere til 227.626. Det er nesten firedobling - 300% vekst i løpet av 35 år! Områdene øst for Akerselven vokste frem: Grønland, Enerhaugen, Kampen, Vålerenga og Gamlebyen. Krakket kom i 1899.

Byen skulle bygges i mur. Til det trengs det kalk, og kalk fikk man fra Asker og Bærum – spesielt fra Sandvika. Kalkleveranser var fra gammelt av en viktig næring for bøndene i Asker og Bærum. Fjellet her er mange steder ren kalkstein og lett brytbart. Terrenget i og omkring Sandvika er fullt av spor etter kalkbrudd. Lettest ser man spor etter Kampebråten-bruddet når man går stien fra Jongsåsveien til Solhaugveien. I Skytterdalen er det også tydelig at det har vært kalksteinsbrudd. Kalken ble brukt til bindemiddel i murverk, og mye annet. Murmørtel blir fremstilt som en blanding av lesket kalk, sand og vann. Nå er det vel bare museumshåndverkere som kan det. Men kalkmørtel er mykere enn cementmørtel, og vil derfor alltid være viktig for mange formål.

Når knust kalkstein (kalsiumkarbonat – CaCO₃) ”brennes” d.v.s. oppvarmes til 800 grader, blir kullstoff (CO₂) frigjort og vi får brent eller ulesket kalk CaO. Ulesket kalk er produktet som kan transporteres til byggeplassen uten unødvendig vekt eller volum. I ulesket tilstand er kalk et farlig stoff. Det er ekstremt hygroskopisk, alkalisk og aggressivt etsende. På byggeplassen blir det lesket, d.v.s. utvannet og blandet ut til mørtel. Mørtelen tørker ikke. Den størkner (herdner) i en kjemisk prosess i ferdig murverk der vannet inngår i forbindelse med kalken. På en måte gjenskapes steinen som kalken ble utvunnet fra.

Donato Gaspare Brambani – vår Caspar var oppvokst i denne næringen. Christiania trengte kalk, og Caspar visste hvor den kunne hentes. Han satte det hele i system på en ny måte. I Sandvika fant han kalken og ressursene han skulle utløse. Straks jernbanen var på plass (7.oktober 1872), kunne det hele begynne. Og han fant et trivelig sted for seg og familien – sommerhus i Sandvika som han kjøpte i 1870.

Og han begynte å produsere bygningskalk. Allerede i 1871 var *Sandviken Kalkfabrik* klar for produksjon etter ringovnprinsippet, en teknologi som ellers bare ble brukt i teglverkene. Tre år etter, i 1874 var også *Kampebraatens Kalkfabrik* i gang. Kort etter 1890 hadde han dessuten drift i en stor kalkovn på Brønnøya.

To store kalkfabrikker etablert i løpet av fire år, og så vellykket drift i 15 år at en tredje fabrikk kunne etableres.

Sandviken Kalkfabrik med 30 arbeidere og 2 funksjonærer, fyrt med stenkull. Kalk fra Helgerud. Transport med 10 hester i Sandvika og 6 i Christiania.

Kampebraaten Kalkfabrik med 32 ansatte herav 30 faste, fyrt med stenkull. Kalk fra stedet. To hester i driften og 8 til transport.

Driften ble utvidet, og i 1885 heter det *Kampebraaten og Sandviken Kalkfabrikker* og *Bjørnegaard Teglværk* som produserer stenkalk, gjødningskalk, melkalk, carbolcalc, mursten, taksten, drenerør og garnsten. I 1885 ble det arbeidet 19.582 dagsverk. I 1890 var det 30.000 dagsverk og i 1895 var det 31.100 dagsverk. Det må ha vært over 100 arbeidere i disse bedriftene.

Disse oppgavene har jeg fra Kittelsen. Han forteller dessuten at i 1890 produserte de også desinfeksjonspulver.

Alt dette ser det ut til at Brambani sto for alene. Men i des.1891 blir det etablert et selskap med bl.a. grosserer Frithjof Plahte på Høvik som initiativtager. Det er fremdeles gode tider og ekspansjon.

Blekksmia var jo også et eventyr. Den ble etablert for å møte en utfordring. Med litt kunnskap om kjemi vil man trolig se sammenhengen mellom kalk, carbolkalk og desinfeksjonsmidler. Caspars fabrikk for desinfeksjonsmidler hadde satt seg fore å erobre oversjøiske markeder, og hadde derfor sendt et parti av gårde, pakket i hel- og ½-kilos pappesker. I første omgang havnet det i Hamburg i påvente av transport videre. Men det gikk ikke så bra, for det ble skjemt og ubrukelig. Så ble det forsøkt med blikk. En blikkenslager i Christiania fikk i oppdrag å lage noen blikkesker. Det var heller ikke noen suksess. Men Brambani ville ikke gi seg. Desinfeksjonsmidlet hans hadde utvilsomt eksportmuligheter. Så da ble det bestilt utstyr fra Tyskland – maskiner og stanseverktøy til fremstilling av hensiktsmessig blikkemballasje. Med en liten fabrikk i Sandvika, betjent av en mann og en gutt, lå veien åpen for eksport av Brambanis desinfeksjonsmiddel. **Sandviken Blikvarefabrik** ble etablert i 1888.

Suksessen var dobbel: Emballasjen ble etterspurt og fabrikkene måtte snart utvide. Ikke lenge etter var det dessuten aktuelt å levere varen med påtrykt dekorasjon, først med manuell påføring og ganske snart også med moderne hurtigtrykkpresse. Alt dette sikkert med en rekke problemer å løse – det som i industrien heter utvikling. I 1924 var det 150 mann ansatt.

Moderne produktutforming med sikte på presentasjon av varene var en realitet. Sønnen Johannes førte virksomheten videre og spilte en stor rolle i bransjen. De Norske Blikkeballagefabrikers Forening ble stiftet 1916 med Johannes som formann, et verv han beholdt i (mer enn) 10 år.

Blekksmia (som bedriften ble kalt i Sandvika) var først ute med litografisk trykk på blikkemballasje. Bl.a. lagde de blikkskilt med reproduksjoner av Chr.Krogh's kjente maleri "*Leiv Eriksson opdager Amerika*".

Blekksmia var den Brambani-bedriften som varte lengst. I 1924 var det 150 mann ansatt der. I 1897 ble Stavanger Blikkeballagefabrik anlagt, og deretter enda en bedrift i Stavanger. Kanskje var J. A. Sannem som pakket brisling, opprinnelig etablert i Stavanger i 1872, først ute med valsede blikkebokser. Men Brambani var først i Norge med direkte påtrykt dekorasjon i fire farger under motto: *Emballagen selger varen!*

I 1929 ble tre bedrifter slått sammen til én under navnet **Østenfjeldske Blikvarefabrik** og fortsatte i Moss. Reelt eksisterer bedriften fortsatt, som en historisk grunnstamme i **Noblikk Sannem** som ble etablert i 1959 og siden 1981 har vært en del av Elkem i Moss.

Det gamle fabrikanlegget i Sandvika lå ved elven mellom Victoria Linoleumsfabrik og jernbanen. Det brant ned i 1959 og ga plass til dagens Løkketangen 20.

Det skal dessuten nevnes at redaktørene i Asker og Bærum Leksikon mener Caspar Brambani deltok i stiftelsen av **Christiania Portland Cementfabrik** sammen med grosserer Plahte. Det må ha vært den reetableringen som fant sted i Slemmestad i mai 1892. Den første sementfabrikken ble etablert vesentlig på svensk initiativ allerede i 1888.

Kalk- og teglverkene berodde helt på markedet i Kristiania (som byen het fra ca 1900). Eventyrlige konjunkturer hadde latt seg utnytte av begavede entreprenører – Brambani en av dem. Han produserte varen der den fantes og sendte den til markedet. Jernbanen kom til Sandvika 7. oktober 1872. Brambani kunne bruke den nesten fra første lass. Han sendte vogner med toget. Hestene sto igjen i Sandvika. Nye hester ventet i Christiania. Containertrafikk kalles det i dag.

Som vist tabellarisk til slutt, ble virksomheten i Sandvika bygget opp fra grunnen av. Ut over havnen som betjente Bærum Verk, var det bare tradisjonell bondekalkbrenning før ham. Det var kalkovner på omtrent alle gårdene fra gammelt av. Men nå kom det folk i mengder til Sandvika. De skulle jobbe i fabrikkene. De skulle bo og de skulle leve. Det vokste omkring dem. Også dette tok Caspar Brambani del i. Han bygde boliger og etablerte sykekasse. Han sto for ordnede arbeidsforhold. Og han trådte til når behov meldte seg i en kommune som ikke alltid maktet å møte behov og forventninger på stående fot. Han deltok i stiftelsen av *Selskabet til Sandvikens Vel* (nå: Sandvika Vel) den 29. juni 1896 og var vellets første formann. Han lot anlegge vannforsyning med vannledningsrør av tre helt fra Stovivann. Den sto ferdig i 1898. "Selskabet for Sandvikens Gadebelysning" hadde de stiftet i 1890. Det ble etter hvert elektrisk lys i Sandvika. Som e-verkets styreformann var han selv med og ville bestemme plassering av lysmaster, sies det. Det siste skal ha blitt avslått. I et til-

felle mente verket at ungdomsbråk utenfor arbeiderboligene måtte bli hans eget problem. Trolig ville kommunens folk allerede da ha seg frabedt utidig innblanding fra politikere.

Men i 1899 brøt Christiania-markedet sammen. Det er gått inn i historien som *Det store krakket*. For Brambanis virksomheter betød det stort sett kroken på døren. Det kunne gjerne blitt en alvorlig konkurs. Men fra juni 1899 til oktober 1900 er det hektisk virksomhet for å redde det som reddes kan. *A/S Sandviken Kalkfabrik og Teglverk i Likvidasjon* blir stiftet 10. oktober 1900. I august 1903 blir *A/S Brambani* stiftet og melder seg i markedet som salgskontor for kalkfabrikken. Fabrikken fortsatte altså en tid. Selskapets forretningskontor flyttet fra Kristiania til Sandvika. Brambani unngikk konkurs og gjorde opp for seg med store personlige tap.

I alle disse årene hadde familien Brambani bodd i Christiania med forretninger i inn- og utland, men altså med sommeropphold i Sandvika. I 1900 ble dette også forandret. Han forlot byen for godt, solgte sommerhuset i Sandvika og flyttet permanent inn i *Villa Bergli* i Anthon Walles vei 34 med sin familie. Den 16. desember 1906 døde han av slag.

Sønnen Johannes, han med *blekksmia*, flyttet inn etter faren. Senere ble huset overtatt av Telegrafan

For Sandvika var dette kanskje de 35 viktigste årene i stedets, nå byen historie. Caspar Brambani er utvilsomt Sandvikas viktigste navn gjennom tidene. Han satte spor.

Sandvika, den 21. mai 2013

Hjalmar Aass

Før Caspar Brambani var det:

Alminnelig kalkdrift på de fleste gårdene i Bærum.

Hamang leverte kalk til Akershus festning i 1560

og i 1860 deltok Hamang med kalk og brent kalk på en utstilling i Gøteborg

Havn for Bærum Verk.

Malmskrivergården trolig bygget ca 1650

Høvik Verk etabl. 1854

Dampskipskai siden 1857

Evje skole sto ferdig til skolestart 1865

Krigsskolen brukte Kadettangen fra 1869 til 1896

Drammensbanen ble (påbegynt 1870? og) innviet i 1872

Etter ham kom:

Walles Hotel etabl. 1875 (omtrent der Rådhusparken ligger i dag)

Harreschous Hotel etabl. ca. 1880 (I nåværende Løkke gård)

Bærum Private Middelskole etabl. 1880 på Valler – flyttet til Sandvika 1890 (Rønna fra 1896) –

Bærum, senere Sandvika kommunale høiere almenkskole fra 1910 – revet 1962

Sandvika kirke (nå: Pinsekirken) ble bygget som kapell i 1891, bekostet av Elise Brodtkorp på Kjørbo

Asker og Bærum Budstikke – Aktieselskabet Concordia etabl. 1898,

Victoria Linoleumsfabrik etablert 1898, revet 2006

Hamang Papirfabrikk etablert 1906

Fabrikken Tomten etablert 1907

Frelsesarméen har vært i Sandvika siden 1910

Bærum Sportsklubb stiftet 1910 – tidl. Grane (1910-46) og Mode (1946-69)

Brødrene Christiansens Verksted (ved Rønne elv) etabl. 1912

Brødrene Berntsen, opprinnelig etablert i Lier 1912

Folkets Hus Sandvika åpnet 1915

Franzefoss (kalk!) etablert 1919

Finstad Autoco etablert 1924

Sigum – Sig. Sørums AS etabl. 1927

Sandvika Veveri etablert 1936 i den gamle "Blekksmia" flyttet videre i 1938 – nå på Rud

Valler Gymnas etablert 1937

Sandvika Jernindustri etabl. 1939 (Kjettingen) i Elias Smiths vei 10 – der Humana er i dag.

ELKO AS ble etablert i 1945 og kom til Sandvika i 1961

DEFA AS ble etablert i 1946 og kom til Sandvika året etter

Helgerud kolonial åpnet 1951

Radionette (etablert i Oslo 1927) kom til Sandviksveien 184 i 1968

Helgerudgården Senter åpnet 1973

Løkketangen Senter åpnet 1979

I tillegg til Kolstads kilder

Petter Brambani, f. 1947.
Budstikkaintervju med Dagny f. Brambani, 1960.
"Sandvika i Bærum" Jacob Jacobsen
Foredrag holdt av Johannes Brambani 21.feb. 1925.
Utskrift av magistratprotokoll for Christiania.
Artikkel i Farmand 1894.
Otto Obel, Løkkeåsv. 5, f. 1911.
Dagny Lütken, f. Brambani, notat om familien.

kan nevnes Kjell H. Kittelsen: Brent kalk. Asker og Bærums Historielag 2005
Alf Richard Bjerckes artikkel: *En spesiell innvandring til Norge fra Italia for 200 år siden.* som ble publisert (bl.a.) i tidsskriftet Slegt og Data nr 4 2006.
"Skolen i svingen" – Evje skole i 140 – 1865-2005 – Ellen Rugstad Jenssen, redaktør